

Valsts pētījumu programmas
"Sabiedrības veselība"
zinātniskās un sociālās ietekmes
vidusposma izvērtēšanas pārskats

Rīga, 2025

SATURS

Programmas regulējums.....	4
Programmas mērķi un uzdevumi.....	4
Konkursa norise	5
Īstenošana, uzraudzība	6
Projekts “Latvijas iedzīvotāju veselībratības novērtēšana un pilnveidošana: uz populāciju orientētās informatīvas izglītošanas platformas izstrāde un validācija dzīvesveida saistīto risku izpētei un uzraudzībai” ..	7
Projekta pamatinformācija	7
Informācija par projekta finansējuma izlietojumu	8
Zinātniskā izcilība un galvenie zinātniskie sasniegumi	8
Studējošo iesaiste zinātniskajā darbībā.....	8
Sociāli ekonomiskā ietekme	8
Komunikācija un publicitāte	8
Ekspertu vērtējums un rekomendācijas īstenotājiem	9
Projekts “Veselības aprūpes pakalpojumu kvalitātes novērtējums, kardiovaskulārās un onkoloģijas mirstības mazināšana pacientiem ar perifēro asinsvadu patoloģiju multidisciplinārā komanda”	10
Projekta pamatinformācija	10
Informācija par projekta finansējuma izlietojumu	10
Zinātniskā izcilība un galvenie zinātniskie sasniegumi	11
Zinātniskās kapacitātes pieaugums un studējošo iesaiste zinātniskajā darbībā	11
Sociāli ekonomiskā ietekme	12
Komunikācija un publicitāte.....	12
Ekspertu vērtējums un rekomendācijas īstenotājiem	12
Projekts “Latvijas cilvēka biomonitoringa programmas izveide - HBM4LV”	13
Projekta pamatinformācija	13
Informācija par projekta finansējuma izlietojumu	13
Zinātniskā izcilība un galvenie zinātniskie sasniegumi	14
Zinātniskās kapacitātes pieaugums un studējošo iesaiste zinātniskajā darbībā	14
Sociāli ekonomiskā ietekme	14
Komunikācija un publicitāte	15
Ekspertu vērtējums un rekomendācijas īstenotājiem	15
Projekts “Jaunas zināšanas un pieejas antimikrobiālās rezistences mazināšanai, HIV ierobežošanai un sabiedrības vakcinācijas aptveres paplašināšanai”	16
Projekta pamatinformācija	16
Informācija par projekta finansējuma izlietojumu	17
Zinātniskā izcilība un galvenie zinātniskie sasniegumi	17

Zinātniskās kapacitātes pieaugums un studējošo iesaiste zinātniskajā darbībā	17
Sociāli ekonomiskā ietekme	18
Komunikācija un publicitāte	18
Ekspertu vērtējums un rekomendācijas īstenotājiem	18
Projekts “Jaunas datorizētas novērtēšanas metodes izstrāde pusaudžu psihiskās veselības iznākumu mērīšanai un monitorēšanai post-COVID pandēmijas apstākļos”	19
Projekta pamatinformācija	19
Informācija par projekta finansējuma izlietojumu	19
Zinātniskā izcilība un galvenie zinātniskie sasniegumi	20
Studējošo iesaiste zinātniskajā darbībā	20
Sociāli ekonomiskā ietekme	20
Komunikācija un publicitāte	20
Ekspertu vērtējums un rekomendācijas īstenotājiem	21
Secinājumi	22

Programmas regulējums

Valsts pētījumu programmu "Sabiedrības veselība" (turpmāk – programma) regulē sekojošs normatīvais satvars:

[Zinātniskās darbības likums](#) (pieņemts 2005. gada 14. aprīlī);

[2018. gada 4. septembra Ministru kabineta noteikumi Nr. 560 "Valsts pētījumu programmu projektu īstenošanas kārtība"](#) (turpmāk – MK Noteikumi);

[2023. gada 26. septembra Ministru kabineta rīkojums nr. 629 "Par valsts pētījumu programmu "Sabiedrības veselība"](#) (turpmāk MK rīkojums);

[Valsts pētījumu programmas "Sabiedrības veselība" atklātā konkursa nolikums](#) (turpmāk – nolikums)

Programmas mērķi un uzdevumi

Programmas virsmērķis ir uzlabot Latvijas iedzīvotāju veselību, pagarinot labā veselībā nodzīvoto mūžu, novēršot priekšlaicīgu mirstību un mazinot nevienlīdzību veselības jomā, kā arī uzlabot veselības aprūpes pakalpojumu kvalitāti un pieejamību.

Programmas mērķis ir radīt jaunas zināšanas un risinājumus slimību profilakses un veselības aprūpes kvalitātes un pieejamības uzlabošanai un veselības aprūpes sistēmas efektivitātes un noturības stiprināšanai.

Programmas uzdevumi:

- attīstīt jaunas zināšanas, pieejas un metodes iedzīvotāju veselībratības uzlabošanai;
- attīstīt jaunas zināšanas, pieejas un metodes veselības aprūpes cilvēkkapitāla attīstīšanai un efektīvai izmantošanai;
- attīstīt jaunas zināšanas, pieejas un metodes profilaktiski un medicīniski novēršamās mirstības mazināšanai no neinfekcijas slimībām;
- iegūt zināšanas cilvēka biomonitoringa programmas izveidei, novērtējot pesticīdu, smago metālu un atsevišķu organisko piesārņotāju izplatību Latvijas iedzīvotāju paraugos, kā arī noskaidrojot, vai aizliegto pesticīdu atliekvielām ir vides piesārņojuma, pārtikas vai sadzīves līdzekļu izcelsme;
- attīstīt jaunas zināšanas, pieejas un metodes antimikrobiālās rezistences izplatības risku novērtēšanai un ierobežošanai, kā arī sniegt zināšanas par jaunām pieejām un metodēm HIV izplatības ierobežošanas politikas pilnveidošanai un jaunām izmaksu efektīvām pieejām sabiedrības vakcinācijas aptveres paplašināšanai;
- attīstīt jaunas zināšanas, pieejas un metodes bērnu veselības iznākumu mērīšanai, monitorēšanai un uzlabošanai.

Programmas horizontālie uzdevumi:

- attīstīt zinātnisko grupu sadarbību ar veselības nozares speciālistiem programmas mērķu sasniegšanai;
- iesaistīties starptautiskās sadarbības tīklos un konsorcijs, ja tas ir nepieciešams attiecīgā zinātniskā projekta mērķu sasniegšanai;
- publicēt oriģinālus zinātniskos rakstus Web of Science vai SCOPUS datubāzēs iekļautajos izdevumos, tai skaitā šajās datubāzēs iekļautajos Q1 un Q2 kvartiles izdevumos pēc iespējas kā atvērtās publikācijas;
- pētījumos, ciktāl tas iespējams, izmantot valsts informācijas sistēmās un datubāzēs esošos datus un nodrošināt minēto datu konsolidāciju, kā arī pētījumos iegūto datu ievietošanu atvērtās pieejas datu kopās;

- pētījumu plānošanā, ciktāl tas ir iespējams un pamatots, izmantot iepriekš Latvijā veikto pētījumu rezultātus un salīdzināt iegūtos datus ar jau veiktu pētījumu datiem; - veicināt zināšanu pārnesi, nodrošinot rīcībpolitikas ieteikumu izstrādi;
- programmas īstenošanā nodrošināt sadarbību kopīgu aktivitāšu ietvaros (piemēram, organizēti sabiedrības informēšanas pasākumi, konferences un semināri);
- informēt sabiedrību, iesaistot atbilstošās mērķa grupas, lai veicinātu zināšanu pārnesi, izpratni par pētniecības lomu un devumu sabiedrībai nozīmīgu jautājumu risināšanā, tai skaitā sagatavojot informatīvus populārzinātniskus rakstus par veiktajiem pētījumiem, to rezultātiem un sabiedrības ieguvumiem. attīstīt zinātnisko grupu sadarbību ar kultūras un radošajām nozarēm, tai skaitā kultūras mantojuma institūcijām, kultūras organizācijām un mantojuma kopienām, tostarp Latvijas reģionos un diasporā.

Programmas īstenošanas laikā sasniedzamie rezultāti:

- izpētītas slimības un veselības stāvokļi, kas rada lielāko slogu veselības aprūpes sistēmai;
- sniegtas pierādījumos balstītas sabiedrības veselības un veselības aprūpes rīcībpolitikas rekomendācijas un novērtēta to potenciālā ietekme uz sabiedrības veselību un veselības aprūpi, tai skaitā veikti izmaksu efektivitātes aprēķini;
- izstrādāti priekšlikumi veselības aprūpes vadlīniju, algoritmu un pacientu ceļu aktualizēšanai;
- sniegtas rekomendācijas vērtībās balstītas veselības aprūpes pieejas ieviešanai
- sasniegti citi specifiski rezultāti atbilstoši katra programmas uzdevuma mērķim

Konkursa norise

Konkurss tika izsludināts 2023. gada 24. oktobrī, ar projektu pieteikumu iesniegšanas termiņu 2023. gada 16. novembrī. [Oficiālais paziņojums](#)

Konkursa ietvaros tika plānots finansēt sešus projektus, kur katram MK rīkojuma 6. punktā noteiktajam uzdevumam tika noteikts šāds maksimālais projekta finansējums:

- MK rīkojuma 6.1. apakšpunkta uzdevumam – 300 000 *eiro*
- MK rīkojuma 6.2. apakšpunkta uzdevumam – 600 000 *eiro*
- MK rīkojuma 6.3. apakšpunkta uzdevumam – 1 000 000 *eiro*
- MK rīkojuma 6.4. apakšpunkta uzdevumam – 500 000 *eiro*
- MK rīkojuma 6.5. apakšpunkta uzdevumam – 687 500 *eiro*
- MK rīkojuma 6.6. apakšpunkta uzdevumam – 400 000 *eiro*

Viena projekta īstenošanai paredzēti 24 mēneši. Atklātajā konkursā tika saņemti vienpadsmit projekta pieteikumi, kas tika novērtēti kā atbilstoši konkursā noteiktajiem administratīvajiem kritērijiem, un ārzemju eksperti veica projektu pieteikumu zinātnisko izvērtēšanu. Detalizēta informācija par projektu izvērtēšanu pieejama [projektu pieteikumu atklātā konkursa izvērtēšanas pārskatā](#).

Konkursa rezultātā tika pieņemts lēmums par sekojošu projektu pieteikumu finansēšanu:

- MK rīkojuma 6.1. apakšpunkta uzdevumam “Attīstīt jaunas zināšanas, pieejas un metodes iedzīvotāju veselībratības uzlabošanai”: VPP-VM-Sabiedrības-Veselība-2023/1-0003 “Latvijas iedzīvotāju veselībratības novērtēšana un pilnveidošana: uz populāciju orientētās informatīvas izglītošanas platformas izstrāde un validācija dzīvesveida saistīto risku izpētei un uzraudzībai”.
- MK rīkojuma 6.3. apakšpunkta uzdevumam “Attīstīt jaunas zināšanas, pieejas un metodes profilaktiski un medicīniski novēršamās mirstības no neinfekcijas slimībām mazināšanai”: VPP-VM-Sabiedrības-Veselība-2023/3-0004 “Veselības aprūpes pakalpojumu kvalitātes novērtējums, kardiovaskulārās un

onkoloģijas mirstības mazināšana pacientiem ar perifēro asinsvadu patoloģiju multidisciplinārā komanda"

- MK rīkojuma 6.4. apakšpunkta uzdevumam "Iegūt zināšanas cilvēka biomonitoringa programmas izveidei, novērtējot pesticīdu, smago metālu un atsevišķu organisko piesārņotāju izplatību Latvijas iedzīvotāju paraugos, kā arī noskaidrojot, vai aizliegto pesticīdu atliekvielām ir vides piesārņojuma, pārtikas vai sadzīves līdzekļu izcelsme": VPP-VM-Sabiedrības-Veselība-2023/4-0001 "Latvijas cilvēka biomonitoringa programmas izveide - HBM4LV"
- MK rīkojuma 6.5. apakšpunkta uzdevumam "Attīstīt jaunas zināšanas, pieejas un metodes antimikrobiālās rezistences izplatības risku novērtēšanai un ierobežošanai, kā arī sniegt zināšanas par jaunām pieejām un metodēm HIV izplatības ierobežošanas politikas pilnveidošanai un jaunām izmaksu efektīvām pieejām sabiedrības vakcinācijas aptveres paplašināšanai": 16 VPP-VM-Sabiedrības-Veselība-2023/5-0001 "Jaunas zināšanas un pieejas antimikrobiālās rezistences mazināšanai, HIV ierobežošanai un sabiedrības vakcinācijas aptveres paplašināšanai"
- MK rīkojuma 6.6. apakšpunkta uzdevumam "Attīstīt jaunas zināšanas, pieejas un metodes bērnu veselības iznākumu mērīšanai, monitorēšanai un uzlabošanai": VPP-VM-Sabiedrības-Veselība-2023/6-0002 "Jaunas datorizētas novērtēšanas metodes izstrāde pusaudžu psihiskās veselības iznākumu mērīšanai un monitorēšanai postCOVID pandēmijas apstākļos"
- MK rīkojuma 6.2. apakšpunkta uzdevumam "Attīstīt jaunas zināšanas, pieejas un metodes veselības aprūpes cilvēkkapitāla attīstīšanai un efektīvai izmantošanai" šī konkursa ietvaros neviens projekts netika apstiprināts.

Īstenošana, uzraudzība

Veselības ministrija ir noteikta par atbildīgo institūciju programmas īstenošanā. Programmas uzraudzības struktūra veidota, lai nodrošinātu gan projektu progresu, gan rezultātu sasniegšanu, gan arī finansējuma efektīvu izlietojumu, vienlaikus pozicionējot projekta rezultātus plašākā stratēģiskā kontekstā. Programmas **stratēģiskās vadības padome**, kuras sastāvā ir pārstāvji no Veselības ministrijas, Slimību profilakses un kontroles centra, Izglītības un zinātnes ministrijas, Latvijas Lielo slimnīcu asociācijas un Latvijas Saniedrības veselības asociācijas sniedz konsultatīvu atbalstu programmas izstrādes un īstenošanas laikā un paredzēts, ka tā sniegs viedokli par programmas rezultātiem arī pēc tās noslēguma. **Programmas īstenošanas un uzraudzības komisija** (turpmāk – komisija) regulāri seko projektu izpildes progresam. Savukārt **Latvijas Zinātnes padome** (turpmāk – LZP) nodrošina programmas ieviešanu, sniedzot konsultācijas projektu īstenotājiem par jautājumiem, kas saistīti ar projektu norisi, veicot finanšu un rezultātu izpildes uzraudzību, kā arī projekta zinātnisko rezultātu izpildes monitoringu un programmas īstenošanas un sasniegto rezultātu analīzi.

LZP projekta īstenošanas uzraudzību veic trīs virzienos – zinātniskā ekspertīze, projektu rezultātu izpildes uzraudzība un finansējuma izlietojuma efektivitātes uzraudzība. Zinātniskās ekspertīzes laikā ārvalstu zinātniskie eksperti vērtē, vai projektos izmantotās zinātniskās pieejas, metodes, pētniecības resursi ir atbilstoši, lai sasniegtu iecerētos mērķus. Projektu rezultātu izpildes uzraudzības ietvaros LZP vērtēja sākotnēji plānoto rezultātu sasniegšanas progresu, pārbaudot sasniegto rezultātu atbilstību iecerētajam projektu vidusposmā. Finansējuma izlietojuma efektivitātes uzraudzības ietvaros LZP pārbaudīja projektu izdevumus, ņemot vērā projektu finanšu pārskatā iesniegtos datus.

Pēc projekta 12 mēnešu norises to īstenotāji iesniedza vidusposma zinātniskos pārskatus, ko izvērtēja neatkarīgi ārvalstu eksperti, vērtējot projektu zinātnisko devumu, sasniegto un potenciālo projektu ietekmi un to īstenošanu, un rekomendēja **"Turpināt projektus"**. Ekspertu sniegtie komentāri un secinājumi integrēti šī pārskata saturā.

Projekts "Latvijas iedzīvotāju veselībratības novērtēšana un pilnveidošana: uz populāciju orientētās informatīvas izglītošanas platformas izstrāde un validācija dzīvesveida saistīto risku izpētei un uzraudzībai"

Projekta pamatinformācija

Projekta numurs: VPP-VM-Sabiedrības_Veselība-2023/1-0003

Project title: *Evaluation and Improvement of Health-Literacy in Latvia: Development and Validation of the Population-Centred Awareness Platform For Lifestyle-Related Risks Assessment and Surveillance*

Piešķirtais finansējums: 300 000 eiro

Projekta iesniedzējs: Valsts sabiedrības ar ierobežotu atbildību "Paula Stradiņa Klīniskā universitātes slimnīca" Zinātniskais institūts

Sadarbības partneris: Latvijas Universitāte

Projekta vadītājs: Valdis Pīrāgs

Zinātnes nozares:

- Veselības un sporta zinātne (primārā nozare)
- Tiesību zinātne

Prioritārais virziens zinātnē:

- Sabiedrības veselība

Viedās specializācijas (RIS3) joma: Sociālo un humanitāro zinātņu nozares ar horizontālu ietekmi RIS3

Projekta mērķis: Projekta mērķis ir izmantot uz iedzīvotājiem orientētu digitālo platformu epidemioloģiskiem pētījumiem, lai attīstītu jaunas zināšanas, pieejas un metodes Latvijas iedzīvotāju veselības pratībā, attiecībā uz veselīgu dzīvesveidu.

Projekta tematiskais uzdevums: Veikt pētījumu par sabiedrības attieksmi par aktuāliem pacientu tiesību jautājumiem pacientu tiesību pilnveidošanai. Noskaidrot nozīmīgākos veselībratības līmeni ietekmējošos/saistītos faktorus (t. sk. līdzestību ierobežojošos faktorus un jaucējfaktorus) un identificējot riska grupas. Veikt populācijas pētījumu par veselībratības līmeni Latvijas iedzīvotājiem dažādās vecuma, dzimuma, ienākumu līmeņa, statistisko reģionu, profesiju, ar noteiktām hroniskām slimībām slimojošo pacientu un citās grupās

Projekta kopsavilkums: Saskaņā ar "Sabiedrības veselības vadlīnijām 2021.–2027." Latvijā aptaukošanās izplatība sabiedrībā ir būtiski augstāka nekā ES vidē – Latvijā viena no četrām sievietēm un viens no sešiem vīriešiem ir aptaukojušies. Tomēr esošie pieejas aptaukošanās ārstēšanai parasti koncentrējas uz individuālo atbildību, uzturu un fizisko aktivitāti. Jaunizveidotai pieejai vajadzētu atzīt aptaukošanās sarežģītību un nodrošināt personalizētu, uz cilvēkiem orientētu, daudznozaru aprūpi. Ņemot vērā, ka cilvēki arvien vairāk meklē informāciju tiešsaistē un izmanto citus digitālos rīkus, būtisks faktors veselīgā dzīvesveida veicināšanā ir digitālā veselības prasme. Projekta mērķis ir izmantot visaptverošu digitālo platformu dzīvesveidam saistītās veselības izglītības programmā, kas ir pieejama un proaktīva. Mēs ieklausim lietotājam draudzīgas digitālās rīkus e-piekrišanas pārvaldībai un pacienta pārziņotā pieredzes mērījumu datu ieguvei, kas saistīti ar veselības prasmi. Projekta mērķos mēs izveidosim un validēsim veselības aptaujām un dzīvesveida ieteikumiem, stiprināsim pacientu tiesības, salīdzināsim digitālo pilsoņu iesaistīšanos ar klātienē veikto aptaukošanu, novērtēsim proaktīvo pilsoņiem orientēto veselības uzraudzību.

Atslēgas vārdi: Veselības prasme, pilsoņu iesaistīšanās, veselīgs dzīvesveids, aptaukošanās, pacientu tiesības.

Informācija par projekta finansējuma izlietojumu

Projekta ietvaros **izlietotais finansējums** 12 mēnešu periodā no 2024. gada 1. janvāra līdz 2024. gada 31. decembrim (izlietotais finansējums tiek uzskaitīts kalendāro gadu periodā):

Projekta numurs	Gads	Atlīdzība (eiro)	Preces un pakalpojumi (eiro)	Netiešās izmaksas (eiro)	Kopā (eiro)
VPP-VM-Sabiedrības_Veselība-2023/1-0003	2024	72817,6	73937,97	3244,43	150 000

Zinātniskā izcilība un galvenie zinātniskie sasniegumi

Projekta mērķis ir novērtēt un uzlabot Latvijas iedzīvotāju veselības pratības līmeni, izstrādājot uz iedzīvotājiem orientētu informatīvi izglītojošu platformu, kuras pamatā ir dzīvesveida riska faktoru izpēte un monitorings. Izmantojot digitālās tehnoloģijas un klātienē aptaujas, tiek veicināta sabiedrības iesaiste un nodrošināti personalizēti ieteikumi veselības uzlabošanai. Pētījumā tiek izmantota starpdisciplināra pieeja, apvienojot medicīnas, sociālo zinātņu un informācijas tehnoloģiju jomas zināšanas, lai izstrādātu un validētu ilgtspējīgus veselības uzlabošanas rīkus.

Sākotnējie rezultāti liecina, ka projektā izstrādātā digitālā platforma sekmē aktīvu sabiedrības iesaisti veselības monitoringā un palīdz identificēt galvenos riskus, kas saistīti ar uzturu, fiziskajām aktivitātēm, psihoemocionālo veselību un miegu. Klātienē aptaujā piedalījās aptuveni 1000 cilvēku, bet digitālo platformu izmantoja 340 dalībnieki, un šis skaits turpina pieaugt.

Papildus projektā tiek veikts pacientu tiesību pētījums, lai tā rezultātā sagatavotu rīcībpolitikas ieteikumus un stiprinātu veselības aprūpes sistēmas lietotāju tiesības Latvijā.

Studējošo iesaiste zinātniskajā darbībā

Projekta īstenošanā iesaistīti studējošie no dažādām, tostarp medicīnas un datorzinātņu jomām, kā arī medicīnas rezidenti. Praktiskā iesaiste projektā nodrošina studējošiem gan darba iespējas, gan arī vērtīgu pieredzi starpdisciplinārā praktiskā pētniecībā. Projekta tematikā top promocijas darbs par pacientu tiesību aspektiem.

Sociāli ekonomiskā ietekme

Projekta laikā iegūtie dati un analīze kalpos par pamatu rīcībpolitikas ieteikumu izstrādei veselības aprūpes nozarē. Ir uzsāktas sarunas ar Veselības ministrijas un Nacionālā veselības dienesta pārstāvjiem par tehnoloģiju integrēšanas iespējām, lai pētījuma laikā iegūtos datus un no tiem izrietošos ieteikumus tālāk ieviestu praksē. Balstoties uz aptaujām un fokusgrupu diskusijām, tiks sagatavoti priekšlikumi pacientu tiesību stiprināšanai Latvijā, turklāt īpaša uzmanība tiks pievērsta grozījumu veikšanai Pacientu tiesību likumā, tai skaitā pacientu tiesību plānu izstrādei ārstniecības iestādēs.

Komunikācija un publicitāte

Projekta komanda aktīvi īsteno komunikācijas pasākumus, lai informētu sabiedrību par veselības pratības nozīmi. Jau pirmajā gadā ir izstrādāti komunikācijas plāni veselības pratības platformai un pacientu tiesību

sadaļai, nodrošinot projekta atpazīstamību un dalībnieku iesaisti. Sabiedrības informēšanu veicinājusi dalība publiskās diskusijās, piedalīšanās sarunu festivālā "**Lampa**", kā arī informācijas izplatīšana plašsaziņas līdzekļos un sociālās tīklošanās vietnēs. Galvenās komunikāciju aktivitātes:

- dalība forumā "[Tiesības uz cieņpilnu nāvi](#)";
- dalība sarunu festivālā "Lampa";
- informācija par projekta norisi (tostarp profesionālas ievirzes) medijos: lvportals.lv, lsm.lv, Medicine.lv, stradini.lv, kardiologija.lv, lu.lv).

Ekspertu vērtējums un rekomendācijas īstenotājiem

Eksperti aptzīst ka projekta norise ir atbilstoša plānotajam un saskaņota ar izvirzītajiem mērķiem, īpaši attiecībā uz zinātnisko kvalitāti, datu vākšanu un sabiedrības iesaisti veselības prātības un pacientu tiesību jomās. Uzsvērts, ka īpaši spēcīgi rezultāti sasniegti pacientu tiesību jautājumos, un noris darbs pie publikācijām un semināra rīkošanas.

Tomēr eksperti arī norāda uz nepilnībām dokumentācijā – trūkst detalizētas informācijas par fokusa grupām, literatūras pārskata rezultātiem un iesaistīto studējošo specifisko pienesumu projektā.

Eksperti rekomendē:

- **uzlabot rezultātu dokumentēšanu:** detalizēti aprakstīt fokusa grupu mērķauditoriju, iesaistīto studējošo un pienākumus, kā arī papildināt informāciju par literatūras pārskata secinājumiem un turpmāku publicēšanu;
- **stiprināt komunikāciju ar sabiedrību un politikas veidotājiem:** izstrādāt projekta mājaslapu, publicēt rezultātus plašsaziņas līdzekļos un sniegt konkrētus piemērus par sadarbību ar Veselības ministriju un citiem ieinteresētajiem partneriem;
- **nodrošināt starptautisku redzamību:** prezentēt trešās darba pakotnes rezultātus starptautiskās konferencēs un publicēt rakstus augsta līmeņa, plašai auditorijai pieejamos zinātniskos žurnālos;
- **ievērot datu pārvaldības labās prakses principus:** nodrošināt atvērtu un strukturētu datu pieejamību, ievērojot FAIR principus (*Findable, Accessible, Interoperable, Reusable*).

Projekts "Veselības aprūpes pakalpojumu kvalitātes novērtējums, kardiovaskulārās un onkoloģijas mirstības mazināšana pacientiem ar perifēro asinsvadu patoloģiju multidisciplinārā komandā"

Projekta pamatinformācija

Projekta numurs: VPP-VM-Sabiedrības_Veselība-2023/3-0004

Project title: *Quality assessment of healthcare services, reduction of cardiovascular and oncology mortality in patients with peripheral vascular pathology in a multidisciplinary team*

Piešķirtais finansējums: 998 551 eiro

Projekta iesniedzējs: Valsts sabiedrības ar ierobežotu atbildību "Paula Stradiņa Klīniskā universitātes slimnīca" Zinātniskais institūts

Sadarbības partneri: Latvijas Universitāte, Veselības inspekcija

Projekta vadītājs: Dainis Krieviņš

Zinātnes nozares:

- Klīniskā medicīna (primārā nozare)
- Veselības un sporta zinātnes

Prioritārais virziens zinātnē:

- Sabiedrības veselība

Viedās specializācijas (RIS3) joma: Zināšanu-ietilpīga bioekonomika, Biomedicīna, medicīnas tehnoloģijas, biofarmācija un biotehnoloģijas, Sociālo un humanitāro zinātņu nozares ar horizontālu ietekmi RIS3

Projekta mērķis: Projekta mērķis ir radīt jaunas zināšanas un risinājumus, lai uzlabotu slimību profilakses un veselības aprūpes kvalitāti un pieejamību, kā arī stiprinātu veselības aprūpes sistēmas efektivitāti un izturību.

Projekta tematiskais uzdevums: Izstrādāt un validēt novērtēšanas instrumentu pēcdzemdību depresijas riska faktoru novērtēšanā. Veikt stacionāro veselības aprūpes pakalpojumu kvalitātes salīdzinošo novērtējumu ārstniecības iestādēs prioritārajās jomās (sirds-asinsvadu, onkoloģijas, māte-bērns) ņemot vērā sniegto pakalpojumu un speciālistu darba apjomu un citus kritērijus. Noskaidrot medicīniski novēršamas mirstības mazināšanas iespējas pacientiem ar kardiovaskulārajām saslimšanām

Projekta kopsavilkums: Projektā plānots īstenot valsts pētījumu programmas "Sabiedrības veselība" izvirzītā uzdevuma "Attīstīt jaunas zināšanas, pieejas un metodes profilaktiski un medicīniski novēršamās mirstības mazināšanai no neinfekcijas slimībām" trīs apakšuzdevumus: Noskaidrot medicīniski novēršamas mirstības mazināšanas iespējas pacientiem ar kardiovaskulārajām saslimšanām, eikt stacionāro veselības aprūpes pakalpojumu kvalitātes salīdzinošo novērtējumu ārstniecības iestādēs prioritārajās jomās (sirds-asinsvadu, onkoloģijas, māte-bērns) ņemot vērā sniegto pakalpojumu un speciālistu darba apjomu un citus kritērijus, Noskaidrot medicīniski novēršamas mirstības mazināšanas iespējas pacientiem ar kardiovaskulārajām saslimšanām. Projekta apakšuzdevumi izvēlēti ņemot vērā šā brīdā aktualitātes Latvijas veselības sistēmā. Lai risinātu izvēlētos uzdevumus, projektam izvirzīts mērķis - radīt jaunas zināšanas un risinājumus, lai uzlabotu slimību profilakses un veselības aprūpes kvalitāti un pieejamību, kā arī stiprinātu veselības aprūpes sistēmas efektivitāti un izturību.

Atslēgas vārdi: Kardiovaskulārās slimības, onkoloģija, veselības aprūpes kvalitāte

Informācija par projekta finansējuma izlietojumu

Projekta ietvaros **izlietotais finansējums** 12 mēnešu periodā no 2024. gada 1. janvāra līdz 2024. gada 31. decembrim (izlietotais finansējums tiek uzskaitīts kalendāro gadu periodā):

Projekta numurs	Gads	Atlīdzība (eiro)	Preces un pakalpojumi (eiro)	Netiešās izmaksas (eiro)	Kopā (eiro)
VPP-VM-Sabiedrības_Veselība-2023/3-0004	2024	197 227,31	75 035,79	31 274,2	303 537,3

Zinātniskā izcilība un galvenie zinātniskie sasniegumi

Projekta ietvaros veiktais pētījums sniedz nozīmīgu ieguldījumu Latvijas veselības aprūpes sistēmas pilnveidē, lai veicinātu iedzīvotāju veselību, pagarinātu veselīgi nodzīvotos dzīves gadus un samazinātu nevienlīdzību veselības aprūpes jomā. Līdz projekta vidusposmam jau ir gūti vērtīgi zinātniskie un praktiskie rezultāti trīs galvenajos virzienos:

➤ inovatīva pieeja sirds slimību riska mazināšanai;

Latvijā pirmo reizi tiek pilotēta jauna diagnostikas metode pacientiem ar perifēro artēriju slimību (PAD), kuriem nav acīmredzamu simptomu, taču ir augsts sirds slimību un pēkšņas nāves risks. Tiek izmantotas mūsdienu tehnoloģijas – koronārā datortomogrāfija (CTA) apvienojumā ar funkcionālu vērtējumu (FFRCT), lai savlaicīgi atklātu “klusās” sirds asinsvadu problēmas. Paralēli tiek veikta arī plaušu izmeklēšana, lai savlaicīgi identificētu onkoloģiskas saslimšanas.

➤ veselības aprūpes pakalpojumu kvalitātes analīze;

Notiek visaptverošs stacionārās aprūpes izvērtējums trīs prioritārajās jomās – sirds un asinsvadu slimības, onkoloģija, mātes un bērna veselība. Tiek analizēta pakalpojumu kvalitāte, pieejamība un speciālistu noslodze dažādos Latvijas reģionos. Iegūtie dati kalpos par pamatu konkrētiem ieteikumiem valsts iestādēm un veselības aprūpes iestādēm, lai uzlabotu veselības aprūpes efektivitāti un mazinātu reģionālās atšķirības.

➤ pēcdzemdību depresijas riska novērtējuma instruments;

Tiek izstrādāts un validēts jauns rīks pēcdzemdību depresijas riska novērtēšanai, kas būs pieejams ārstniecības personām visā Latvijā. Šis rīks palīdzēs savlaicīgi identificēt sievietes, kurām nepieciešams papildu atbalsts pēcdzemdību periodā, tādējādi veicinot psiholoģisko labklājību un novēršot iespējamās krīzes gadījumus, tostarp suicīda risku.

Zinātniskās kapacitātes pieaugums un studējošo iesaiste zinātniskajā darbībā

Projekta aktivitātēs aktīvi iesaistīti studējošie, tādējādi viņiem tiek dota iespēja darboties starpdisciplinārā pētniecības vidē, kas apvieno plašu profesionāļu loku no dažādām medicīnas un inženierzinātņu nozarēm, tostarp: asinsvadu ķirurgus, kardiologus, anesteziologus, radiologus, sirds ķirurgus, statistiķus, veselības aprūpes ekspertus, intervenču speciālistus, kā arī inženierus un matemātiķus. Šī daudznazaru pieeja nodrošina plašāku pētniecisko skatījumu, palielina datu analīzes kapacitāti un sekmē jaunu tehnoloģisku risinājumu integrāciju klīniskajā pētniecībā.

Projekta ietvaros izveidotas un nostiprinātas jaunas sadarbības saites ar ārvalstu pētniecības centriem, veicinot zinātniskās partnerības, inovāciju apmaiņu, iespējamu kopīgu pētniecības platformu veidošanu nākotnē. Šīs sadarbības pavers ceļu turpmākajiem kopprojektiem un sekmē Latvijas pētniecības integrāciju Eiropas un globālajā akadēmiskajā telpā.

Tāpat notiek arī ieguldījums medicīnas izglītībā. Projekta rezultāti tiks iekļauti augstākās medicīniskās izglītības programmās, ārstniecības personu tālākizglītības un pēcdiplomaursos. Projekta ietvaros radītās jaunās zināšanas būs tieši pielietojamas jauno ārstu un speciālistu izglītībā, paaugstinot medicīnas izglītības kvalitāti un sasaistot teoriju ar pierādījumos balstītu praksi.

Sociāli ekonomiskā ietekme

Projekta rezultātā paredzama ietekme uz veselības politiku un nozares institūcijām: projekta ietvaros tiks izstrādātas vismaz trīs rīcībpolitikas rekomendācijas un priekšlikumi vadlīniju grozījumiem, ar mērķi uzlabot slimību profilakses un ārstēšanas kvalitāti un pieejamību Latvijā. Šie priekšlikumi tiks rūpīgi izvērtēti un apspriesti vairākās tematiskās darba grupās, kurās iesaistīti slimnīcu vadītāji, ārsti, māsas un citi veselības aprūpes speciālisti, profesionālās asociācijas un NVO pārstāvji, valsts institūciju pārstāvji (Nacionālais veselības dienests, Zāļu valsts aģentūra, Veselības inspekcija u.c.). Pēc diskusijām dokumenti tiks iesniegti Veselības ministrijā, un to gala versijas tiks prezentētas projekta noslēguma konferencē, nodrošinot caurskatāmību un publisku pieejamību.

Projekta rezultāti jau šobrīd ļauj strādāt pie zinātniski pamatotiem ieteikumiem jaunu vadlīniju izstrādei sirds veselības novērtēšanā pacientiem ar asinsvadu saslimšanām. Iegūtie rezultāti var kalpot par pamatu lielāka mēroga starptautiskiem klīniskiem pētījumiem un potenciāli ietekmēt standarta ārstēšanas pieejas.

Optimizējot diagnostikas un ārstēšanas procesus, tiek samazinātas ārstniecības izmaksas un uzlabots sistēmas efektivitātes līmenis. Turklāt ieviestie risinājumi ļaus glābt pacientu dzīvības, radot tiešu un paliekošu pozitīvu ietekmi uz sabiedrības veselību, dzīves kvalitāti un ilgtspēju.

Komunikācija un publicitāte

Lai nodrošinātu pētījuma rezultātu publicitāti un sabiedrības līdzdalību, projekta gaitā tiek īstenotas regulāras komunikāciju aktivitātes. Vismaz reizi ceturksnī tiks sagatavoti preses paziņojumi par pētījuma norisi, bet svarīgākajos posmos – organizētas plašākas informatīvās kampaņas, tostarp dalība populārzinātniskos raidījumos, intervijās un ziņu pārraidēs. Būtiskākās komunikāciju aktivitātes:

- raksti portālos: nra.lv, mammamunteti.lv, lvportals.lv, lsm.lv, Rus.lsm.lv;
- raksti specializētos nozares portālos: kardiologija.lv, medicine.lv, stradini.lv, doctus.lv);
- raksti un cita veida informācijas izplatīšana sociālās tīklošanās vietnēs: facebook, linkedIn;
- dalība radio raidījumos LR1, LR4, Baltcom radio;
- dalība televīzijas raidījumos ReTV, LTV1.

Ekspertu vērtējums un rekomendācijas īstenotājiem

Eksperti atzīst, ka projektā paveiktais kopumā atbilst sākotnēji izvirzītajiem mērķiem un programmas prioritātēm. Ir uzsāktas vairākas nozīmīgas aktivitātes, tostarp reģistrēts starptautisks klīniskais pētījums un savākta daļa datu, kā arī uzsākta veselības aprūpes pakalpojumu kvalitātes novērtēšana un interviju veikšana pēcdzemdību depresijas riska instrumenta izstrādei. Taču ekspertu vērtējumā atzīmēti trūkumi detalizētā projekta izpildes dokumentācijā un zinātnisko rezultātu prezentācijā. Klīniskais pētījums ir uzsākts, bet vidusposma ziņojumā trūkst informācijas par primārajiem/sekundārajiem mērķiem, metodoloģiju, statistisko jaudu un sākotnējiem rezultātiem. Ir uzsākta salīdzinošā veselības aprūpes analīze un pēcdzemdību depresijas instrumenta izstrāde, bet metodoloģiskā pieeja un rezultātu apraksts ir nepilnīgi. Komunikācija ar sabiedrību un nozares institūcijām ir uzsākta, taču dokumentēto aktivitāšu apraksts ir vispārīgs, un nav pietiekamu datu par ietekmi.

Ekspertu rekomendācijas:

- sniegt skaidru pārskatu par klīniskā pētījuma plānu un metodoloģiju, tai skaitā: primāros un sekundāros mērķus, izmantotās metodes, statistiskās analīzes pieeju, jau iegūto rezultātu kopsavilkumu;
- stiprināt sasaisti starp pētījuma aktivitātēm un darba pakotnēm, izveidot pārskatāmu Ganta diagrammu, kas parāda sasniegto progresu pret plānoto grafiku;
- skaidri definēt ietekmes mehānismus rīcībpolitikas līmenī: detalizēti aprakstīt, kā izstrādātās rekomendācijas tiks integrētas politikas veidošanas procesos.

Projekts "Latvijas cilvēka biomonitoringa programmas izveide - HBM4LV"

Projekta pamatinformācija

Projekta numurs: VPP-VM-Sabiedrības_Veselība-2023/4-0001

Project title: *Development of Human Biomonitoring Program for Latvia - HBM4LV*

Piešķirtais finansējums: 500 000 eiro

Projekta iesniedzējs: Rīgas Stradiņa universitāte

Projekta vadītājs: Ivars Vanadziņš

Zinātnes nozares:

- Veselības un sporta zinātnes (primārā nozare)
- Citas medicīnas un veselības zinātnes, tai skaitā tiesu medicīniskā ekspertīze

Prioritārais virziens zinātnē:

- Sabiedrības veselība

Viedās specializācijas (RIS3) joma: Biomedicīna, medicīnas tehnoloģijas, biofarmācija un biotehnoloģijas

Projekta mērķis: iegūt specifiskas zināšanas cilvēka biomonitoringa programmas izveidošanai Latvijā, lai noteiktu pesticīdu, smago metālu un noturīgo organisko piesārņotāju izplatību Latvijas iedzīvotāju bioloģiskajos paraugos

Projekta tematiskais uzdevums: iegūt zināšanas cilvēka biomonitoringa programmas izveidei, novērtējot pesticīdu, smago metālu un atsevišķu organisko piesārņotāju izplatību Latvijas iedzīvotāju paraugos, kā arī noskaidrojot, vai aizliegto pesticīdu atliekvielām ir vides piesārņojuma, pārtikas vai sadzīves līdzekļu izcelsme

Projekta kopsavilkums: Projektā "Latvijas cilvēka biomonitoringa programmas izveide (HBM4LV)" plānots iegūt zināšanas, kas ļautu veidot pierādījumos balstītu cilvēka biomonitoringa sistēmu Latvijā, ņemot vērā starptautisko pieredzi un pielāgojot to nacionālajām vajadzībām. Šīs zināšanas un pieredze, kā arī sekundāro datu analīze un laboratoriju kapacitātes izpēte tiks izmantota, lai radītu vadlīnijas Latvijas sabiedrību reprezentējošas kohortas izveidei, kā arī izstrādātu piemērotāko bioloģisko paraugu ņemšanas stratēģiju. Projektā plānots ņemt bioloģiskos paraugus no pētījumā definētās kohortas, veidojot Latvijas cilvēka biomonitoringa biobanku. Tādējādi tiks nodrošināta iespēja veikt bioloģisko paraugu būtiskāko ķīmisko vielu un to metabolītu analīzes Latvijā vai, ja tas būs nepieciešams, arī ārvalstu laboratorijās. Projektā iegūtie dati informēs par nozīmīgākajiem pesticīdu, metālu un noturīgo organisko piesārņotāju avotiem un ekspozīcijas ceļiem, kā arī to koncentrācijām Latvijas iedzīvotāju bioloģiskajos paraugos. Projektā iegūtās zināšanas un dati tiks izmantoti, lai izstrādātu rekomendācijas Latvijas cilvēka biomonitoringa sistēmas izveidei un ieviešanai.

Atslēgas vārdi: Biomonitorings, smagie metāli, pesticīdi, noturīgie organiskie piesārņotāji

Informācija par projekta finansējuma izlietojumu

Projekta ietvaros **izlietotais finansējums** 12 mēnešu periodā no 2024. gada 1. janvāra līdz 2024. gada 31. decembrim (izlietotais finansējums tiek uzskaitīts kalendāro gadu periodā):

Projekta numurs	Gads	Atlīdzība (eiro)	Preces un pakalpojumi (eiro)	Netiešās izmaksas (eiro)	Kopā (eiro)
VPP-VM-Sabiedrības_Veselība-2023/4-0001	2024	111 345,82	3404,75	17 209,75	131 960,32

Zinātniskā izcilība un galvenie zinātniskie sasniegumi

Līdz projekta vidusposmam ir paveikts nozīmīgs sagatavošanās un izpētes darbs, kas kalpo par pamatu Latvijā pirmās cilvēku biomonitoringa (HBM) programmas izveidei. Projektā īstenotās aktivitātes ir cieši balstītas uz starptautiski atzītām zinātniskām pieejām, īpaši izmantojot Eiropas Savienības valstu pieredzi un prakses šajā jomā.

Projekta sākumā tika veikta rūpīga izpēte, lai noskaidrotu, kuras ķīmiskās vielas un to sadalīšanās produkti (metabolīti) visvairāk apdraud Latvijas iedzīvotāju veselību un tāpēc tos būtu īpaši svarīgi iekļaut biomonitoringa programmā. Tajā pašā laikā ir izvērtēts, kādi bioloģiskie paraugi – piemēram, asinis vai urīns – vislabāk piemēroti šo vielu noteikšanai cilvēka organismā. Balstoties uz šiem secinājumiem, izstrādāta sākotnējā stratēģija, kā tiks vākti paraugi no iedzīvotājiem. Pirmajā projekta posmā bija svarīgi noteikt, cik liels cilvēku skaits jāiekļauj pētījumā, lai iegūtie dati patiešām atspoguļotu visas Latvijas iedzīvotāju veselības situāciju. Šim nolūkam tika izstrādāti kritēriji dalībnieku atlasei, un izveidots plāns, kā praktiski organizēt paraugu ņemšanu dažādos Latvijas reģionos.

Ir sākusies pirmo datu vākšana – savākti bioloģiskie paraugi, un daļa šo paraugu jau ir sagatavota un analizēta laboratorijā. Sākotnējie rezultāti sniedz pirmo ieskatu tajā, cik lielā mērā cilvēki ikdienā saskaras ar noteiktām ķīmiskām vielām. Paralēli uzsākta arī Latvijas cilvēku biomonitoringa biobankas izveide – tā būs svarīgs resurss turpmākiem pētījumiem un palīdzēs pieņemt pamatotus lēmumus veselības aizsardzības jomā.

Paralēli tiek gatavoti priekšlikumi nacionālās biomonitoringa programmas strukturēšanai, tās iekļaušanai veselības uzraudzības sistēmā un sasaistīšanai ar Eiropas kopējo biomonitoringa tīklu.

Zinātniskās kapacitātes pieaugums un studējošo iesaiste zinātniskajā darbībā

Projekta pētījuma rezultāti jau šobrīd ir iekļauti Rīgas Stradiņa universitātes, īpaši medicīnas un sabiedrības veselības programmu studiju saturā, nodrošinot studentiem iespēju gūt aktuālu, uz pierādījumiem balstītu informāciju par ķīmisko vielu ietekmi uz veselību. Projektā iesaistītie zinātnieki aktīvi piedalās mācību procesā, īpaši vides un arodveselības jomā, sadarbojoties ar medicīnas, māsu izglītības un sabiedrības veselības studentiem. Papildus akadēmiskajām programmām projekta rezultāti un dati tiek izmantoti arī Vides veselības kursā.

Projektā iesaistīti studējošie no dažādām jomām, piemēram, komunikācijas un sociālo zinātņu studenti izmanto projekta rezultātus sabiedrības informēšanas aktivitāšu izstrādē un īstenošanā, lai efektīvāk komunicētu par vides riskiem un veselības aizsardzību. Biomedicīnisko statistiku studējošie analizē pieejamos digitālos rīkus datu vākšanai un glabāšanai, nodrošinot pētniecības procesam tehnoloģisku atbalstu. Savukārt psiholoģijas studējošais strādā ar vides psiholoģijas aspektiem un izstrādā skaidrus, sabiedrībai viegli uztveramus materiālus par ķīmisko vielu ietekmi. Šāda integrēta pieeja ne tikai bagātina studējošo izglītību ar praktisku pieredzi, bet arī stiprina zinātnes un sabiedrības saikni, veicinot ilgtspējīgu attīstību un jaunas pētnieku paaudzes izaugsmi.

Sociāli ekonomiskā ietekme

Pēc pirmā īstenošanas gada projekta komanda ir izveidojusi zinātniski pamatotu un uz pierādījumiem balstītu ietvaru, kas kalpo par pamatu sabiedrības veselības aizsardzības pasākumiem, uzlabojot rīcībpolitikas lēmumu kvalitāti un efektivitāti.

Viens no būtiskākajiem sasniegumiem ir prioritātes pieejas izstrāde ķīmisko vielu izvērtēšanai, kas pielāgota Latvijas specifikai un saskaņota ar Eiropas līmeņa iniciatīvām. Izvērtētas 318 ķīmiskās vielas, un, izmantojot pielāgotu Hanlon metodi, identificētas 30 augstas prioritātes vielas, kurām būtu jāpiešķir uzmanība cilvēka biomonitoringa programmā. Šis darbs nodrošina caurspīdīgu, reproducējamu un stratēģisku lēmumu pieņemšanas ietvaru rīcībpolitikas veidotājiem.

Ir izstrādātas vadlīnijas mērķtiecīgas monitoringa sistēmas veidošanai, ieteikumi par paraugu ņemšanas protokolu izstrādi, kā arī norādīts uz nepieciešamību attīstīt nacionālās laboratorijas. Vienlaikus tiek nodrošināta starptautiskā sadarbība, lai varētu salīdzināt un integrēt datus globālajās uzraudzības iniciatīvās. Notiek arī starpsektoriāla sadarbība, projekts vieno veselības, vides un lauksaimniecības sektoru pārstāvjus, ļaujot risināt kopīgus riskus. Ilgtermiņā tas uzlabo sabiedrības drošību, palīdz novērst veselības problēmas agrīnā stadijā un samazina izmaksas veselības aprūpes sistēmā.

Turpmākie projekta plāni paredz ne tikai nacionālās biomonitoringa programmas apraksta izstrādi, bet arī regulāru pārskatīšanas mehānismu ieviešanu, lai laikus identificētu jaunus piesārņotājus. Tiek plānota arī lielāka sabiedrības iesaiste lēmumu pieņemšanā un datu apmaiņas uzlabošana starp institūcijām, kas kopumā stiprinās valsts pētniecības un sabiedrības veselības infrastruktūru.

Komunikācija un publicitāte

Projekta ietvaros īstenotas vairākas mērķtiecīgas komunikācijas aktivitātes, lai veicinātu sabiedrības informētību par cilvēka biomonitoringa nozīmi sabiedrības veselības aizsardzībā. Tika izmantoti dažādi saziņas kanāli – podkāsts YouTube platformā, informatīvi raksti tīmekļvietnēs, kā arī sociālo tīklošanās vietņu ieraksti. Šīs aktivitātes vērstas gan uz sabiedrību kopumā, gan uz nozares speciālistiem darba drošības un profilaktiskās medicīnas jomā. Galvenās komunikāciju aktivitātes:

- RSU kanāla podkāsta episode;
- informācija par projekta gaitu portālos: www.rsu.lv, Stradavesels.lv, lsm.lv;
- raksts žurnālā *Ir*;
- intervijas Latvijas Radio 1;
- dalība nozares profesionāļu tīklošanās pasākumos.

Ekspertu vērtējums un rekomendācijas īstenotājiem

Eksperti atzīmē, ka projekts līdz šim ir ticis īstenots ar augstu zinātnisko kvalitāti, ievērojot starptautiskos standartus un pielāgojot tos Latvijas situācijai. Projekta mērķis – izveidot uz pierādījumiem balstītu Latvijas cilvēku biomonitoringa (HBM) programmu – tiek veiksmīgi īstenots. Ir novērojama būtiska ietekme uz sabiedrības veselības politikas plānošanu, zinātniskās kapacitātes veicināšanu, studējošo iesaisti un starptautisko sadarbību.

Komanda ir veikusi plašu zināšanu izplatīšanu – ar publikācijām, konferencēm un efektīvu sabiedrības informēšanu, tai skaitā politikas veidotāju un valsts pārvaldes līmenī. Ir izveidots bioparaugu krājums, kas kalpos nākotnes pētījumiem.

Neskatoties uz dažiem izaicinājumiem (pilotprojekta atlikšana, laboratoriju iesaistes trūkums, metodoloģiskas diskusijas), projektā nav būtisku kavējumu, un tas tiek īstenots atbilstoši plānotajām sešām darba pakotnēm. Īpaši uzteicama ir komandas spēja pielāgoties riskiem un nodrošināt projekta virzību atbilstoši sākotnējiem mērķiem.

Ekspertu rekomendācijas:

- pastiprināt laboratoriju iesaisti un sadarbību;
- izstrādāt konkrētu rīcības plānu bioparaugu krājuma uzturēšanai un projekta rezultātu tālākai izmantošanai pēc projekta noslēguma;
- izstrādāt vienotu, visiem ekspertiem pieņemamu metodoloģijas dokumentu un stiprināt atgriezeniskās saites mehānismus ar HBM padomi, lai izvairītos no interpretācijas atšķirībām nākotnē;
- vērst uzmanību uz aktivitātēm ārpus galvaspilsētas – sadarboties ar pašvaldībām, veselības centriem un NVO reģionos, lai uzlabotu iedzīvotāju izpratni un iesaisti.

Projekts “Jaunas zināšanas un pieejas antimikrobiālās rezistences mazināšanai, HIV ierobežošanai un sabiedrības vakcinācijas aptveres paplašināšanai”

Projekta pamatinformācija

Projekta numurs: VPP-VM-Sabiedrības_Veselība-2023/5-0001

Project title: *New knowledge and approaches to reduce antimicrobial resistance, limit the spread of HIV and expand community vaccination coverage*

Piešķirtais finansējums: 687 500 eiro

Projekta iesniedzējs: Rīgas Stradiņa universitāte

Projekta vadītājs: Anda Ķīvīte-Urtāne

Zinātnes nozares:

- Veselības un sporta zinātnes (primārā nozare)
- Klīniskā medicīna

Prioritārais virziens zinātnē:

- Sabiedrības veselība

Viedās specializācijas (RIS3) joma: Biomedicīna, medicīnas tehnoloģijas, biofarmācija un biotehnoloģijas

Projekta mērķis: Attīstīt jaunas zināšanas un pieejas antimikrobiālās rezistences mazināšanai, HIV izplatības ierobežošanai un izmaksu efektīvai sabiedrības vakcinācijas aptveres paplašināšanai

Projekta tematiskais uzdevums: Veikt vakcinācijas izmaksu efektivitātes novērtējumu, apzinot līdz šiem ieviestās vakcinācijas politikas ekonomiskos ieguvumus un atdevi no ieguldījumiem imunizācijas programmā (t.sk. izmantojot slimības izmaksu un statistiskās dzīves vērtības pieejas; apvienojot aprēķinu ar imunizācijas programmas izmaksām). Īstenot punkta prevalences pētījumu par antibiotiku patēriņu un ar veselības aprūpi saistītām infekcijām veselības aprūpes iestādēs, kas sniedz veselības aprūpes pakalpojumus pacientiem ar akūtiem veselības traucējumiem; īstenot pētījumu par riska grupu pacientu skrīninga praksi un iespējām, ņemot vērā multirezistentu baktēriju izplatības pieaugumu, t.sk., arī karadarbības Ukrainā izraisītās cilvēku piespiedu pārvietošanas un specifisku kara traumu dēļ. Apzināt HIV izplatību sabiedrībā, tai skaitā modelējot nediagnosticēto HIV gadījumu skaitu, izvērtējot HIV ierobežošanas politikas efektivitāti, tai skaitā apzinot HIV inficēto pacientu līdzestības pakāpi, to ietekmējošos faktorus, kā arī novērtēt līdz šim ieviesto pasākumu HIV inficēto pacientu līdzestības veicināšanai

Projekta kopsavilkums: Lai radītu jaunas zināšanas un risinājumus slimību profilakses un veselības aprūpes kvalitātes un pieejamības uzlabošanai un veselības aprūpes sistēmas efektivitātes un ilgtspējas stiprināšanai Latvijā, veiksīm epidemioloģiskos, sabiedrības veselības, izmaksu efektivitātes un klīniskos pētījumus cilvēka imūndeficīta vīrusa (HIV) infekcijas, antimikrobiālās rezistences un vakcinācijas pārklājuma jomās. Šī projekta zinātniskie rezultāti palīdzēs izstrādāt ilgtspējīgas pieejas būtisku veselības aprūpes un sabiedrības veselības pakalpojumu sniegšanai valstī, atbalstot Veselības ministriju un citas ieinteresētās puses ar uz pierādījumiem balstītiem ieteikumiem. Projekts tiks īstenots, izmantojot 3 sinerģiskas un komplementāras darba pakas (DP) un 5 apakšpakas (AP): DP1 – Jaunas zināšanas un pieejas HIV sloga mazināšanai Latvijā: AP 1.1. HIV matemātiskā modelēšana; AP 1.2. HIV terapijas līdzestības pētījums; AP 1.3. Jauni risinājumi HIV/tuberkulozes duālās infekcijas jomā; DP2 – Situācijas apzināšana un risinājumu piedāvāšana ar veselības aprūpi saistīto infekciju un antimikrobiālās rezistences jomā valstī; AP 2.1. Antibiotiku patēriņa un ar veselības aprūpi saistīto infekciju pētījums; AP 2.2. Jauna pieeja, izmantojot baktēriju skrīningu kā prototipu iespējamai fāgu terapijai; DP3 - Vakcīnu izmaksu efektivitātes novērtēšanas modeļa izstrāde un pilotēšana Latvijā.

Atslēgas vārdi: antimikrobiālā rezistence, HIV profilakse, vakcinācijas aptvere, HIV/tuberkulozes duālā infekcija, bakteriofāgi

Informācija par projekta finansējuma izlietojumu

Projekta ietvaros **izlietotais finansējums** 12 mēnešu periodā no 2024. gada 1. janvāra līdz 2024. gada 31. decembrim (izlietotais finansējums tiek uzskaitīts kalendāro gadu periodā)

Projekta numurs	Gads	Atlīdzība (eiro)	Preces un pakalpojumi (eiro)	Netiešās izmaksas (eiro)	Kopā (eiro)
VPP-VM- Sabiedrības_Veselība- 2023/5-0001	2024	185 371,47	3635,71	28 300,04	217 307,22

Zinātniskā izcilība un galvenie zinātniskie sasniegumi

Projekta mērķis ir veicināt efektīvāku infekcijas slimību kontroli, ierobežot antimikrobiālo rezistenci un sniegt praktiskus risinājumus vakcinācijas efektivitātes uzlabošanai, balstoties uz pierādījumus balstītu politikas plānošanu. Norisinās darbs cilvēka imūndeficīta vīrusa (HIV) modelēšanā - apkopojot un analizējot datus par HIV gadījumiem un testēšanu Latvijā laika posmā no 1996. līdz 2023. gadam, pētnieki pielāgojuši starptautiski atzītu matemātisko modeli Latvijas iedzīvotāju īpatnībām, tostarp sociāli demogrāfiskajiem faktoriem un testēšanas praksēm. Šis modelis ļauj prognozēt epidēmijas attīstību un sniegt uz pierādījumiem balstītus ieteikumus HIV izplatības ierobežošanai.

Tāpat ir izstrādāts un tiek kognitīvi testēts jauns anketēšanas instruments HIV pacientu medikamentu lietošanas paradumu izpētei, kā arī izveidota metodoloģija pētījumam par latentas tuberkulozes infekcijas skrīningu ar HIV inficētiem pacientiem. Ir iegūts RSU Ētikas komitejas apstiprinājums, lai nodrošinātu pētījuma ētisko kvalitāti. Īpaši nozīmīgs sasniegums ir ECDC punktu izplatības pētījuma protokola pielāgošana Latvijas slimnīcu apstākļiem, kas ļāva veikt datu vākšanu lielākajā valsts slimnīcā un analīzi MS Power BI vidē. Rezultātā izstrādāti rīki, ko var izmantot arī citās ārstniecības iestādēs.

Izmantojot Markova modelēšanas pieeju, ir izstrādāts ekonomiskais modelis vakcinācijas efektivitātes novērtēšanai. Tas ļauj analizēt ērču encefalīta vakcīnas izmaksu efektivitāti, ņemot vērā dažādus veselības stāvokļus, ārstēšanas posmus un izmaksu parametrus. Ir sagatavots detalizēts konceptuālais ietvars, apkopotī dati no Nacionālā veselības dienesta un reģistriem, kā arī veikta jutīguma un nenoteiktības analīze, kas uzlabo modeļa ticamību un pielietojamību reālos apstākļos.

Kopumā projekta rezultāti ne tikai sniedz praktiski izmantojamus datus un rīkus politikas veidotājiem, bet arī sekmē Latvijas kapacitāti sabiedrības veselības pētniecībā, integrējot starptautiski atzītas metodes nacionālā kontekstā. Tas ir solis pretī zinātniski pamatotai un ilgtspējīgai veselības aprūpes sistēmai.

Zinātniskās kapacitātes pieaugums un studējošo iesaiste zinātniskajā darbībā

Projektā aktīvi iesaistīti astoņi dažādu līmeņu studējošie, tādejādi veicinot viņu akadēmisko izaugsmi un profesionālo attīstību. Studējošie tiek aktīvi iesaistīti visos pētījuma posmos, tostarp datu ieguvē, apstrādē, analīzē un rezultātu interpretācijā. Projekts piedāvā plašas prakses un nodarbinātības iespējas, veicinot studējošo izpratni par sabiedrības veselības pētniecību un uz pierādījumiem balstītas rīcībpolitikas plānošanu. Turklāt projekta laikā iegūtās zināšanas tiek integrētas studiju saturā Rīgas Stradiņa universitātes veselības un sociālo zinātņu programmās, piemēram, studiju kursā "Pētniecības metodoloģija un epidemioloģija". Projekta laikā iegūtie dati tiks izmantoti arī noslēguma darbu izstrādei, un konkrētas tēmas tiks precizētas nākamajā atskaides periodā.

Sociāli ekonomiskā ietekme

Projekta īstenošana sniedz būtisku ieguldījumu sabiedrības veselības politikas attīstībā, veicinot uz pierādījumiem balstītu lēmumu pieņemšanu infekciju slimību, antimikrobiālās rezistences un vakcinācijas jomās. Izstrādātie modeļi, skrīninga pieejas un ekonomiskie novērtējumi ļauj resursus izmantot efektīvāk, nodrošinot ilgtermiņā ilgtspējīgāku un pieejamāku veselības aprūpi.

Sabiedrības līmenī projekta rezultāti palīdz uzlabot iedzīvotāju izpratni par veselības riskiem, veicina savlaicīgu slimību atklāšanu un profilaksi, kā arī veido drošāku vidi slimnīcās, uzraugot infekciju izplatību un antibiotiku lietošanu. Projekts arī stiprina sadarbību starp nozarēm un institūcijām, vienlaikus iesaistot sabiedrību veselības politikas veidošanā, tādējādi veicinot uzticību un līdzdalību. Tiek gatavoti trīs rīcībpolitikas ziņojumi, kas tiks iesniegti projekta noslēgumā.

Komunikācija un publicitāte

Projekta komunikācijas aktivitātes tika īstenotas atbilstoši plānam, izmantojot dažādus kanālus, tādējādi sekmējot sabiedrības izpratni par pētījuma nozīmi un tā sākotnējiem rezultātiem. Galvenās komunikāciju aktivitātes:

- publikācijas portālos: rsu.lv, leta.lv, nozare.lv, doctus.lv, pacients.lv;
- dalība radio raidījumos: RadioTev, StarFM;
- informācija drukātos medijos: Stars, Ievas Veselība.

Ekspertu vērtējums un rekomendācijas īstenotājiem

Eksperti atzīst, ka projekta pirmajā pusē ir jau sasniegti būtiski rezultāti sabiedrības veselības uzlabošanas jomā. Neskatoties uz nelielām neskaidrībām darba paku (WP1 un WP2) atspoguļojumā starpposma ziņojumā, kopējais progress ir labi strukturēts un atbilstošs sākotnējiem plāniem. Lielākā daļa sākotnēji definēto mērķu un rezultātu jau ir sasniegti: adaptēts HIV matemātiskais modelis, veikts punktu izplatības pētījums (PPS), kā arī izstrādāts vakcinācijas izmaksu efektivitātes novērtējuma modelis.

Projektā izmantotās pētniecības stratēģijas un metodoloģija ir zinātniski pamatotas, pielāgotas Latvijas apstākļiem un vērstas uz ilgtspējīgu veselības politikas uzlabošanu. Projekts izceļas arī ar daudzveidīgām zināšanu pārneses aktivitātēm, sadarbību ar nacionālajiem partneriem (SPKC un RAKUS), studējošo iesaisti un potenciāli nozīmīgu ieguldījumu Latvijas imunizācijas programmā. Tajā pašā laikā dažas aktivitātes, piemēram, fagterapijas pielietojuma validācija un vakcīnu novērtējumi (pneimokoku, RSV), vēl atrodas agrīnā posmā.

Visas nepieciešamās ētikas un reglamentējošās atļaujas ir iegūtas, pētījumi tiek veikti ar augstu profesionālo kompetenci. Projekta īstenotāji demonstrē pieredzi un spēju īstenot sarežģītus epidemioloģiskus, klīniskus un mikrobioloģiskus pētījumus.

Ekspertu rekomendācijas:

- nodrošināt skaidru aktivitāšu sadalījumu starp pirmo un otro darba paku, lai izvairītos no pārklāšanās;
- prioritāri uzsākt pneimokoku un RSV vakcīnu novērtēšanu, lai pilnībā sasniegtu trešās darba pakas mērķus un nodrošinātu praktisku ieguldījumu vakcinācijas politikā;
- izstrādāt skaidru plānu politikas ieviešanas rezultātu novērtēšanai.

Projekts “Jaunas datorizētas novērtēšanas metodes izstrāde pusaudžu psihiskās veselības iznākumu mērīšanai un monitorēšanai post-COVID pandēmijas apstākļos”

Projekta pamatinformācija

Projekta numurs: VPP-VM-Sabiedrības_Veselība-2023/6-0002

Project title: *Development of a new computer-assisted assessment tool for measuring and monitoring mental health outcomes of adolescents in the context of the post-COVID pandemic*

Piešķirtais finansējums: 400 000 eiro

Projekta iesniedzējs: Rīgas Stradiņa universitāte (RSU)

Sadarbības partneri: Rīgas Tehniskā universitāte (RTU)

Projekta vadītājs: Ainārs Stepens

Zinātnes nozares:

- Psiholoģija (primārā nozare)
- Elektrotehnika, elektronika, informācijas un komunikāciju tehnoloģijas

Prioritārais virziens zinātnē:

- Sabiedrības veselība

Viedās specializācijas (RIS3) joma: Biomedicīna, medicīnas tehnoloģijas, biofarmācija un biotehnoloģijas

Projekta mērķis: Jaunas novērtēšanas metodes izstrāde pusaudžu psihiskās veselības iznākumu mērīšanai un monitorēšanai

Projekta tematiskais uzdevums: Izvērtēt skolēnu veselības izmaiņas COVID-pandēmijas un LONG-COVID rezultātā

Projekta kopsavilkums: Latvijā iedzīvotāju psihiskā veselība pēdējo gadu laikā ir bijusi viena no sabiedrības veselības aktualitātēm. Tās nozīme īpaši pieaugusi COVID-19 pandēmijas laikā, kad sabiedrība saskārās ar dažādām problēmām, kas tieši un netieši ietekmēja iedzīvotāju psihisko veselību. Atbilstoši Nolikuma 10.6. punktā uzdotajam attīstīt jaunas zināšanas, pieejas un metodes bērnu veselības iznākumu mērīšanai, monitorēšanai un uzlabošanai, divu universitāšu (RSU un RTU) pētnieki, sadarbojoties ar bērnu psihiskās veselības speciālistiem, izstrādās inovatīvu novērtēšanas metodi pusaudžu psihiskās veselības iznākumu mērīšanai un monitorēšanai. Tās pamatā būs mūsu komandas iepriekšējos pētījumos izstrādātā datorizētā indivīdu personības novērtēšanas sistēma, kas tiks pielāgota un standartizēta pusaudžu (14-17 g.) populācijā. Ar šī instrumenta palīdzību būs iespējams novērtēt indivīda personības iezīmes un psihisko stāvokli, t.sk. pašnāvnieciskas uzvedības risku, ne tikai sniedzot atbildes uz testa jautājumiem, bet arī balstoties uz dažādiem paralēliem psihofizioloģisko parametru mērījumiem (lēmumu pieņemšanas laiks un spiediens), kas tiks integrēti kopējā vērtējumā. Metodes ieviešana uzlabos psihiskās veselības pakalpojumu kvalitāti un pieejamību pusaudžiem, īpaši akcentējot pašnāvības riska faktoru identificēšanu pos-COVID pandēmijas apstākļos.

Atslēgas vārdi: Pusaudžu garīgā veselība, Psiholoģiskais novērtējums, Datorizēta testēšana, Pašnovērtēta veselība

Informācija par projekta finansējuma izlietojumu

Projekta ietvaros **izlietotais finansējums** 12 mēnešu periodā no 2024. gada 1. janvāra līdz 2024. gada 31. decembrim (izlietotais finansējums tiek uzskaitīts kalendāro gadu periodā):

Projekta numurs	Gads	Atlīdzība (eiro)	Preces un pakalpojumi (eiro)	Netiešās izmaksas (eiro)	Kopā (eiro)
VPP-VM- Sabiedrības_Veselība- 2023/6-0002	2024	122 399,65	7772,44	18 400,81	148572,9

Zinātniskā izcilība un galvenie zinātniskie sasniegumi

Projekta pētījumā izmantota starpdisciplināra pieeja, apvienojot psiholoģijas un inženierzinātņu kompetences ar mērķi izstrādāt jaunu datorizētu novērtēšanas rīku (CAAT) pusaudžu psihiskās veselības izvērtēšanai, īpašu uzmanību pievēršot pašnāvības riska faktoru identificēšanai. Projekta ietvaros tika izstrādāta un psihometriski validēta CAAT testa struktūra, kas sastāv no 20 skalām, aptverot būtiskākos pusaudžu psihiskās veselības aspektus, tostarp depresiju, trauksmi, ēšanas traucējumus un citus psiholoģiskus stāvokļus. Lai nodrošinātu metodiskā satura kvalitāti, tika piesaistīti seši psiholoģijas un psihiatrijas eksperti, kuri neatkarīgi novērtēja katra jautājuma atbilstību attiecīgajam psiholoģiskajam profilam.

Papildus tam tika izstrādāts pusstrukturētas klīniskās intervijas ietvars, lai papildinātu testu ar kvalitatīvu klīnisko novērtējumu. Pēc sākotnējās versijas izstrādes tika veikta testēšana gan klīniskajā grupā (n=50), gan vispārējā populācijā (n=267), kas ļāva identificēt potenciālos uzlabojumus un pilnveidot skalas. Balstoties uz testēšanas rezultātiem, tika sagatavotas CAAT testa gala versijas, kas paredzētas klīniskai validācijai un turpmākai izmantošanai praksē.

Šis posms nodrošinājis stabilu pamatu CAAT kā uz zinātniskiem principiem balstīta novērtēšanas rīka attīstībai, kas piemērots Latvijas pusaudžu populācijai. Ir izveidots un tiek testēts funkcionējošs CAAT prototips, kas ietver spiediena un sirdsdarbības sensorus, un tas tiek testēts laboratorijas apstākļos.

Ir izstrādāts detalizēts datu vākšanas protokols klīniskajām un neklīniskajām grupām, sagatavots datu pārvaldības plāns, nodrošinot atbilstību pētniecības ētikas prasībām. Lai turpinātu pētījumu, ir iegūts RSU Ētikas komitejas apstiprinājums, un nodrošināta sadarbība ar Bērnu klīnisko universitātes slimnīcu un vairākām profesionālajām asociācijām.

Studējošo iesaiste zinātniskajā darbībā

Projekta ietvaros jau aizstāvēti 1 promocijas, 2 maģistra un 3 bakalaura darbi projekta tematikā.

Sociāli ekonomiskā ietekme

Projekta rezultāti var sniegt būtisku sociāli ekonomisko ietekmi, veicinot agrīnu psihiskās veselības traucējumu diagnostiku pusaudžu vidū un tādējādi samazinot ilgtermiņa ārstēšanas izmaksas un slogu veselības aprūpes sistēmai. Jaunais CAAT rīks, kas apvieno psihometrisko vērtējumu ar fizioloģiskiem rādītājiem, kalpos kā praktisks instruments veselības politikas īstenošanai, lai ieviestu mērķtiecīgākas skrīninga un profilakses programmas skolās un ārstniecības iestādēs.

Projekts sniedz ieguldījumu sabiedrības veselības uzlabošanā, īpaši ņemot vērā pieaugošo emocionālo grūtību izplatību jauniešu vidū pēc COVID-19 pandēmijas. Plašāka CAAT rīka ieviešana var uzlabot pieejamību un kvalitāti psihiskās veselības novērtēšanā, vienlaikus veicinot sabiedrības izpratni un attieksmes maiņu pret psihiskās veselības jautājumiem. Tas rada pamatu ilgtermiņa veselības ieguvumiem un sociālajai noturībai, jo savlaicīga atbalsta sniegšana jauniešiem palīdz novērst nopietnākas problēmas nākotnē. Rekomendācijas rīcībpolitikas veidotājiem tiks iesniegtas pēc projekta noslēguma.

Komunikācija un publicitāte

Galvenās komunikāciju aktivitātes:

- dalība Psiholoģijas dienās 2024;
- semināri nozares preofesionāļiem (bērnu psihietriem, psihologiem) Somijā un Latvijā;
- Informācija projekta mājaslapā RSU.

Ekspertu vērtējums un rekomendācijas īstenotājiem

Eksperti atzīmē, ka projekta ietvaros notiek aktīvs darbs pie mērķu sasniegšanas, īpaši testu izstrādē un funkcionālā prototipa izveidē, kas apvieno psihometriskos rīkus ar psihofizioloģiskiem mērījumiem. Komanda ir sekmīgi izpildījusi plānotās aktivitātes, ievērojot termiņus, nodrošinājusi ētisko apstiprinājumu iegūšanu un efektīvi vadījusi jauno pētnieku iesaisti.

Lai gan projektā īpaša uzmanība pievērsta pašnāvības riska faktoru identificēšanai, starpposma ziņojumā trūkst detalizētu rezultātu šajā aspektā. Tāpat būtu nepieciešama skaidrāka analīze par projekta rezultātu unikālo pievienoto vērtību, salīdzinot ar jau esošiem psihiskās veselības novērtēšanas rīkiem.

Projekta rezultātu izplatīšanas aktivitātes, tostarp dalība konferencēs, sadarbība ar ieinteresētajām pusēm un sabiedrības informēšana, ir īstenotas augstā līmenī, kas veicina projekta rezultātu redzamību un potenciālo ietekmi.

Ekspertu rekomendācijas:

- Veidot ciešāku sadarbību ar veselības aprūpes iestādēm un skolām, piedāvājot elastīgākus iesaistes nosacījumus un motivējošus mehānismus, lai sasniegtu plānoto dalībnieku skaitu.
- Izstrādāt salīdzinošu analīzi ar citiem psihiskās veselības novērtēšanas instrumentiem, uzsverot CAAT inovācijas (piemēram, sensoru integrācija, personalizēta pieeja) un pielietojamību Latvijā.
- Nodrošināt specifisku datu un secinājumu iekļaušanu par pašnāvības riska faktoriem, iekļaujot konkrētus rezultātus un atklājumus šajā jomā, lai atspoguļotu projekta mērķu sasniegšanu un sniegtu praktiski izmantojamus ieteikumus profesionāļiem.

Secinājumi

Valsts pētījumu programmas "Sabiedrības veselība" **mērķis** ir ir radīt jaunas zināšanas un risinājumus slimību profilakses un veselības aprūpes kvalitātes un pieejamības uzlabošanai un veselības aprūpes sistēmas efektivitātes un noturības stiprināšanai.

Programmas atklātā konkursa ietvaros tiek finansēti **pieci projektu pieteikumi**, atbilstoši [2023. gada 26. septembra Ministru kabineta rīkojumam nr. 629 "Par Valsts pētījumu programmu "Sabiedrības veselība""](#) 6.1, 6.3, 6.4., 6.5. un 6.6. apakšpunktu uzdevumiem.

Pēc projektu 12 mēnešu īstenošanas tika iesniegti vidusposma zinātniskie pārskati, kam veikta zinātniskā izvērtēšana. Ārvalstu eksperti izvērtējuši projektu zinātnisko devumu, sasniegto un paredzamo projektu ietekmi un to īstenošanu, konsolidētajā vērtējumā rekomendējot **"Turpināt projektu"**.

Projekta **"Latvijas iedzīvotāju veselībratības novērtēšana un pilnveidošana: uz populāciju orientētās informatīvas izglītības platformas izstrāde un validācija dzīvesveida saistīto risku izpētei un uzraudzībai"** norisinās pētījums, pielietojot starpdisciplināru pieeju, apvienojot medicīnas, sociālo zinātņu un informācijas tehnoloģiju ekspertīzi, lai veicinātu iedzīvotāju veselības pratību un dzīvesveida uzlabošanu. Ir izstrādāta digitālā platforma, kas sniedz personalizētus ieteikumus un sekmē sabiedrības iesaisti veselības monitoringā, to jau izmantojuši vairāk nekā 300 dalībnieku, savukārt klātienē aptaujāti ap 1000 cilvēku. Projekts aptver arī pacientu tiesību izpēti ar mērķi sagatavot rīcībpolitikas ieteikumus. Projekta norisē ir iesaistīti studējošie un medicīnas rezidenti, veicinot starpdisciplināru pieredzi un promocijas darbu izstrādi. Rezultāti tiks izmantoti veselības aprūpes politikas pilnveidei, īpaši sadarbībā ar Veselības ministriju un Nacionālo veselības dienestu. Tiek plānoti priekšlikumi grozījumiem Pacientu tiesību likumā, tostarp tiesību plānu izstrādei ārstniecības iestādēs. Projekta pieeja nodrošina ilgtspējīgu risinājumu bāzi sabiedrības veselības uzlabošanai.

Projekts **"Veselības aprūpes pakalpojumu kvalitātes novērtējums, kardiovaskulārās un onkoloģijas mirstības mazināšana pacientiem ar perifēro asinsvadu patoloģiju multidisciplinārā komanda"** sniedz būtisku ieguldījumu Latvijas sabiedrības veselības uzlabošanā, attīstot inovatīvas pieejas sirds slimību riska novērtēšanai, stacionārās aprūpes kvalitātes analīzei un pēcdzemību depresijas riska identificēšanai. Pirmo reizi Latvijā tiek testēta mūsdienīga diagnostikas metode perifēro artēriju slimību (PAD) pacientiem, izmantojot CTA un FFRCT tehnoloģijas. Paralēli tiek analizēta veselības aprūpes pakalpojumu kvalitāte trīs prioritārajās jomās un izstrādāts rīks pēcdzemību depresijas novērtēšanai. Projekta ietvaros veicināta komandas zinātniskā kapacitāte, aktīvi iesaistot studējošos un jaunos speciālistus starpdisciplinārā pētniecībā. Izveidojusies sadarbība ar ārvalstu pētniecības centriem, kas paplašina partnerību un inovāciju iespējas. Projekta rezultāti tiek integrēti medicīnas izglītībā, veicinot pierādījumos balstītas prakses attīstību. Paredzama rīcībpolitikas ietekme, tostarp vadlīniju izstrāde un ieteikumi veselības aprūpes kvalitātes un pieejamības uzlabošanai. Projekts veicina efektīvāku veselības sistēmu, samazina izmaksas un uzlabo sabiedrības dzīves kvalitāti.

Projekts **"Latvijas cilvēka biomonitoringa programmas izveide - HBM4LV"** ir būtisks solis Latvijas pirmās cilvēku biomonitoringa programmas izveidē, izmantojot starptautiski atzītas pieejas un pielāgojot tās Latvijas situācijai un vajadzībām. Ir identificētas prioritārās ķīmiskās vielas un izstrādāta stratēģija paraugu ņemšanai, uzsākta arī bioloģisko paraugu vākšana un analīze laboratorijā. Paralēli veidojas Latvijas biomonitoringa biobanka, kas kalpos kā ilgtermiņa resurss sabiedrības veselības pētniecībai. Projektā aktīvi iesaistīti studējošie no dažādām jomām, veicinot starpdisciplināru sadarbību un praktisku zināšanu pielietojumu studijās. Izstrādāta zinātniski pamatota prioritizācijas metodoloģija ķīmisko vielu izvērtēšanai un sagatavoti priekšlikumi monitoringa sistēmas pilnveidei. Notiek starpsektoriāla un starptautiska sadarbība, kas uzlabo datu

salīdzināmību un politikas efektivitāti. Projekta rezultāti kalpos par pamatu sabiedrības veselības politikas uzlabošanai un stiprina pētniecības infrastruktūru Latvijā.

Projekts **"Jaunas zināšanas un pieejas antimikrobiālās rezistences mazināšanai, HIV ierobežošanai un sabiedrības vakcinācijas aptveres paplašināšanai"** ievērojami veicina infekcijas slimību kontroles uzlabošanu un vakcinācijas efektivitāti, pielāgojot starptautiski atzītas pētniecības metodes Latvijas vajadzībām. Izstrādāts HIV modelis, skrīninga metodoloģijas un ECDC protokola lokalizācija ļāvusi iegūt detalizētus datus par infekciju izplatību un ārstēšanas praksi, kā arī izveidot analīzes rīkus ārstniecības iestādēm. Ekonomiskajā modelī novērtēta ērcu encefalīta vakcīnas izmaksu efektivitāte, sniedzot pamatotus ieteikumus veselības politikas plānošanai. Projektā aktīvi iesaistīti studējošie, kas piedalās pētījumos un integrē rezultātus savā akadēmiskajā izaugsmē. Rezultāti tiek iekļauti studiju programmās un izmantoti noslēguma darbu izstrādē. Projekts sekmē resursu racionālu izmantošanu, iedzīvotāju veselības pratības paaugstināšanu un savlaicīgu slimību diagnostiku. Tiek stiprināta starpsektoru sadarbība un sabiedrības iesaiste veselības politikas veidošanā. Projekta noslēgumā plānoti trīs politikas ziņojumi ar ieteikumiem veselības aprūpes pilnveidošanai Latvijā.

Projekts **"Jaunas datorizētas novērtēšanas metodes izstrāde pusaudžu psihiskās veselības iznākumu mērīšanai un monitorēšanai postCOVID pandēmijas apstākļos"** demonstrē augstu zinātnisko izcilību, izstrādājot jaunu datorizētu novērtēšanas rīku (CAAT) pusaudžu psihiskās veselības izvērtēšanai, īpaši pievēršoties pašnāvības riska faktoriem. Ir izveidota psihometriski validēta testu struktūra ar 20 skalām un daļēji strukturētas klīniskās intervijas metodoloģija, kas testēta klīniskā un vispārējā populācijā. Ir izstrādāts funkcionējošs CAAT prototips ar fizioloģiskiem sensoriem un ar to jau tiek veikta testēšana laboratorijas vidē. Projektā jau tapuši vairāki studējošo noslēguma darbi, apliecinot ieguldījumu akadēmiskajā izaugsmē. CAAT rīka ieviešana var uzlabot agrīnu traucējumu diagnostiku un samazināt ilgtermiņa veselības aprūpes izmaksas. Tā pielietojums izglītības un veselības aprūpes iestādēs var veicināt mērķtiecīgākas profilakses programmas. Projektam ir potenciāls ilgtermiņa sociālai ietekmei, uzlabojot sabiedrības izpratni un attieksmi pret psihisko veselību.

Projektu plānots īstenot līdz **2025. gada decembra beigām**, kad tiks iesniegti projektu noslēguma zinātniskie pārskati un būs iespējams novērtēt programmas ietvaros izvirzīto un projektu ietvaros sasniegto mērķu un uzdevumu nozīmību un ietekmi.

Latvijas Zinātnes
padome

Sagatavoja **Latvijas Zinātnes padome**